

KULTURA A POLITIKA

František Kovárna

Národ neměl méně rád Masaryk, když nesnesl, abychom se obelhávali nebo dávali obelhávat starobylostí Rukopisů. Neměl jej méně rád F. X. Šalda, když v rozhorlení neváhal sáhnout po důtkách a bít do našeho maloměšťáctví. Ne, nikdo nám nenamluví, že je láskou jen slepá láska. Zdá se nám naopak, že nemá rád vůbec nebo jen málo, kdo nedovede mít rád druhého i s chybami, vědom si vlastních chyb a vlastní omylnosti. Vyznavače slepé lásky lze však omluvit, dokud je slepý, ale není pro něho omluvy, jakmile vidí a z taktiky tvrdí i dál, že černé je bílé. Na takového chlapíka si už dej pozor. Bude horovat o lidstvu a tobě, skutečnému člověku, bez výčitek svědomí ublíží. Je to vyznavač dvojí morálky. Následovník Štulce a nikoliv Boženy Němcové, Jakuba Malého a nikoliv Havlíčka nebo Nerudy, obhájců Rukopisů a nikoliv Masaryka.

Odhodláni jít těžší cestou vidoucí lásky, jaké nás učil právě Masaryk, nikým si naopak nedáme vzít právo na lásku k Rusku, jako si nikdy nedáme upřít právo v předsedovi vlády K. Gottwaldovi vidět i našeho předsedu, a nejen předsedu jedné strany. A jako by Gottwaldovi, dnes lodivodu naší dvouletky, sotva prospěli ti, kdo by se vydávali za jeho nejlepší přátele, ale vnášeli rozkol do národa, právě tak neprospívají našemu osudovému svazku se Sověty ti, kdo neprošli Masarykovou školou a věří, že jen slepá láska je láskou. Kdo máme rádi Rusko vidoucí láskou, musili jsme ostatně nejen vidět, ale už i čelit zaslepenosti, která zde přímo žene vodu na mlýn reakci. V dětech napravovat chyby pošetilců, kteří si pletli politickou výchovu se stranickou agitací. Zažehnávat zde pokračování protektorátu právě proto, že chceme i musíme mít k Rusku co nejčistší a nejpevnější vztah nejen teď, ale i v budoucnu, i v dětech. Ne, nepřestane mít Rusko rádi, i když bude takové, jak roste a snad i musí růst ze svých historických podmínek a na své cestě k cíli, v němž se s ním chceme setkat.

Může-li SSSR růst jen ze svých historických podmínek – a jejich odrazem je i čerstvý a nečekaný zásah politiky do kultury – musíme ovšem i my růst z vlastních historických podmínek, z vlastní situace a z vlastního mravního rozhodnutí. Proto u nás je a musí být i vztah politiky a kultury jiný. Není záhodno vracet se k nesprávné politické lhůstevnosti z prvé republiky, ale i v politice musí spisovatel, umělec a myslitel zůstat a chtít zůstat vědomím a svědomím národa. Tak, přesně tak, jak to řekl pan prezident na sjezdu spisovatelů.

Být vědomím a svědomím může být ovšem jen někdo, jen konkrétní člověk, každý z nás jen osobně. Tuto osobní odpovědnost, působení vědomí a svědomí v daném člověku, v Tobě i ve mně, nenahradí žádná organizace a žádný dav. Proto nesmí nikdo z nás připustit, aby se vtlačoval do davu spisovatel, vědec, umělec, aby např. Syndikát překračoval práva odborového sdružení a vydával za nás jednotlivce jakýkoliv projev. Chci-li něco říci, mohu to sice říci společně s druhými, ale nikdo, nikdo nemá práva hospodařit za mými zády s mým svědomím. To může žít a působit jenom ve mně a nemohu je nikomu svěřit a na nikoho přenést. Říkám to otevřeně proto, že se právě zde skrývá nebezpečí pro vztah kultury a politiky, zárodek něčeho, co odporuje našim tradicím, naší situaci, ba i soukromé vůli těch, kdo veřejně zneužívání Syndikátu tleskají.

Byli bychom špatní socialisté, kdybychom věřili, že si nejsme my, kulturní lidé, s politiky rovni. Nesloužíme celku méně než oni, ale nebudeme jim posluhovat jen proto, že politika znamená moc. Mají plné právo ptát se nás na naše občanské úkoly, ale i my máme naprosto stejné právo ptát se a měřit jejich práci vlastním svědomím. Nemůžeme se vzdát tohoto socialistického práva na rovnost, neboť bychom zradili socialismus, zaváděli nové poddanství a vraceli se k instituci dvorních básníků nebo dvorních šašků.

Od uplatňování tohoto socialistického práva nemůže nás odvrátit fakt, že dosud málo, velmi málo praktických politiků uznává tuto socialisticky důslednou myšlenku. Je to ostatně jen proto, že jsme na počátku cesty k socialismu a že nás vlastní zápas o socialismus teprve čeká. A v tom zápase musíme vytrvat, i kdybychom stáli docela sami, neboť zápasíme nejen za sebe, ale i za ty, kdo vyznávají tyto věci zatím soukromě a šeptem, neosvobození ze šestiletého strachu. Musíme v zápase vytrvat, abychom odčinili to, zač se nemůžeme nestydět: zbohatlictví, pokušení měšťáckého komfortu, zámeckého kastelánství, úředně zaručených úspěchů a pokušení moci podlehli i lidé z řad, kteří i za kapitalismu hájili protikapitalistické ideály. Zde musíme stát zvlášť tvrdě, neboť právě tito lidé by prodali kulturu politice jako do otroctví Josefa jeho bratři. Musíme stát proti nim tvrdě právě ve jménu socialismu. Dávno ostatně nejsme v tomto zápase sami. Se zápasem proti mocenské převaze politiky, politiky nad kulturou a o včlenění politiky do kultury, souhlasí už příliš často, byť soukromě i ti, kdo nás třeba budou na povel veřejně označovat za anarchisty nebo reakcionáře. Souhlasí s námi mnozí, kdo mlčí a opatrně čekají. Jsou však i další, kdo už nemlčí, a nejsou to už jen stateční jednotlivci, ale i lidé, kteří nemluví jen za sebe. Tak se právě v těchto dnech ozval v Právu lidu rozhodný hlas proti nadpráví politiky nad kulturou.

A v ministru Drtinovi našel se i praktický politik, který, tuším že prvý, výslovně žádal, aby si kultura uchovala svobodu i v politice, a vyslovil přesvědčení, že kulturní pracovník splní své poslání i v politické straně jen tehdy, zůstane-li nad stranou a bude-li mít odvahu a sílu stát i nad politikem, neboť politika nemůže nebýt součástí kultury a spolu s ní nepodléhat konečnému soudu svědomí. Proto jen vytrvat a přijde čas, kdy budeme slova takového pochopení pro vztah politiky a kultury slyšet i z úst praktických politiků dalších stran.

Zatím bychom však zejména rádi slyšeli, aby se takových závazků od politiky a politiků domáhali sami spisovatelé, umělci, vědci a myslitelé. Kdyby totiž politikům – ať za mísu čočovice, či ze strachu – uznáním neomylnosti jejich dogmat či názorů podpisovali směnku in bianco, podpisovali by ortel nad socialistickým právem vlastní rovnosti, nad úkolem kultury být své době vědomím a svědomím a tím i nad vlastní svobodou. Zatím nám takové nebezpečí dávno nehrozí. Pokud se vyskytly lokajské duše, čas sám ty plevy odvane. Odvane je, i kdyby měly ještě víc příležitosti ztučnět v maloměššáctví, maskovaném radikální frází. Odvane je do zapomenutí, pokud nebude životu třeba, aby ještě chvíli žily jako odstrašující příklad zrady vzdělanců.

(1946)

POLITIKA A POEZIE

Ladislav Štoll

Události, které se odehrály a odehrávají v sovětském kulturním životě v souvislosti s rozhodnutím Ústředního výboru bolševické strany ze dne 14. srpna o časopisech Zvezda a Leningrad, se odrazily i v našem kulturním světě myšlenkovým kvasem, určitým zjitřením. Do jisté míry se o toto zjitření zasloužila část naší nepoučitelné, protisovětské publicistiky, která se ihned bez zamyšlení chopila dychtivě příležitosti v bláhové naději, že přišla její chvíle, že se jí zneklidňováním, temnými jízlivými narážkami, matením myslí lidí, podaří oslabit důvěru naší kulturní obce v kladný tvořivý smysl vývoje života sovětské země.